

РОЛЬ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ РЕСТАВРАТОРІВ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА

THE IMPORTANCE OF LATIN IN THE PROFESSIONAL EDUCATION OF FUTURE ART RESTORATION SPECIALISTS

Пришляк М.В.,

orcid.org/0009-0009-9308-1201

*викладач кафедри іноземних мов технічного спрямування
Національного університету «Львівська Політехніка»*

У статті розглядається роль латинської мови у професійній підготовці майбутніх фахівців у сфері реставрації творів мистецтва. Визначено, що латинська мова виступає не лише джерелом професійної термінології, але й важливим інструментом міжнародної наукової комунікації та академічної взаємодії. Використання латини у навчальному процесі сприяє глибшому розумінню історичних джерел, художніх надписів та технік реставрації, а також формує фундамент для подальшого професійного розвитку майбутніх реставраторів. Знання латинської мови є необхідною умовою для роботи з автентичними документами, каталогами музейних колекцій, епіграфічними матеріалами та науковими публікаціями європейських дослідників. Значна частина термінології, що описує матеріали, технології та стилі мистецтва, має латинське походження і використовується у міжнародній практиці без перекладу. Це забезпечує уніфікацію професійної мови та полегшує обмін досвідом між спеціалістами різних країн.

У статті підкреслюється важливість формування у студентів відповідної лінгвокультурологічної компетентності, а також навиків, необхідних для аналізу латиномовних текстів та роботи з історичними джерелами. Оволодіння латинською мовою розширює дослідницькі можливості, сприяє академічній мобільності та формує здатність до інтеграції у міжнародний науковий простір. Таким чином, латинська мова розглядається як невід'ємний елемент професійної підготовки реставраторів творів мистецтва і важлива умова якісного збереження культурної спадщини. Додаткову увагу приділено методичним аспектам викладання латини, зокрема інтеграції мовної підготовки з практичними дисциплінами та використанню текстів, наближених до професійної діяльності реставратора. Такий підхід забезпечує формування стійких міждисциплінарних зв'язків та сприяє підвищенню ефективності навчального процесу.

Ключові слова: латинська мова, професійна підготовка, реставрація творів мистецтва, фахова термінологія, мистецтвознавство.

The article examines the role of the Latin language in the professional training of future specialists in the field of art restoration. Latin is emphasized not only as a source of professional terminology but also as an important tool for international academic communication. The use of Latin in the educational process contributes to a deeper understanding of historical sources, artistic inscriptions and restoration techniques, forming a foundation for further professional development. Knowledge of Latin is an essential condition for working with authentic documents, museum catalogues, epigraphic materials and scientific publications written by European researchers. A significant part of the terminology describing materials, techniques and artistic styles has Latin origins and is used in international practice without translation. This ensures the unification of professional language and facilitates the exchange of experience between specialists from different countries.

The study highlights the importance of developing students' appropriate linguistic and cultural competence, as well as skills necessary for analyzing Latin texts and working with historical sources. Mastering the Latin language expands research opportunities, promotes academic mobility and supports integration into the international scientific community. Therefore, Latin is considered an integral element of professional training for restorers and an important condition for the preservation of cultural heritage. Additional attention is paid to the methodological aspects of teaching Latin, particularly the integration of language training with practical disciplines and the use of texts relevant to the professional activities of restorers. This approach ensures the formation of stable interdisciplinary connections and contributes to improving the efficiency of the educational process.

Key words: Latin language, professional training, art restoration, professional terminology, art studies.

Постановка проблеми. У сучасній системі професійної підготовки реставраторів творів мистецтва все частіше спостерігається суперечність між зростанням вимог до науково-обґрунтованої реставраційної практики та недостатньою увагою до вивчення латинської мови як інструменту професійної діяльності. Реставратор у своїй роботі часто зустрічається з необхідністю використання латини, адже він ідентифікує історичні матеріали і техніки, назви яких закріплені в латинській тер-

мінології, досліджує автентичні джерела про мистецькі технології, розшифровує латинські інскрипції та маркування на творах мистецтва. Не варто забувати й про міжнародну наукову комунікацію, де латинська номенклатура залишається загальноприйнятим стандартом. Однак, аналіз навчальних планів вітчизняних закладів вищої освіти, що готують фахівців зі спеціальності «Реставрація творів мистецтва», свідчить про мінімальне представлення або повну відсутність латинської мови

в освітніх програмах. Це призводить до того, що випускники не володіють необхідним інструментарієм для роботи з історичними джерелами, відчують невпевненість у розумінні професійної термінології та обмежені у доступі до класичної реставраційної літератури. Таким чином, виникає нагальна потреба переосмислити місце латинської мови у фаховій підготовці майбутніх реставраторів та розробити методичні підходи до її викладання з урахуванням реальних потреб професії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема ролі латинської мови у професійній підготовці фахівців різних галузей неодноразово ставала предметом наукового аналізу, проте дослідження, присвячені специфіці викладання латини для реставраторів творів мистецтва, є поодинокими. Фундаментальні дослідження ролі латини у фаховій підготовці спеціалістів представлені переважно у контексті медичної, фармацевтичної, біологічної та юридичної освіти. Праці І. Бороліс [4], В. Запари [1], Г. Паласюк [3], К. Петрової [9], В. Іщенко [7], О. Магдюк [2] обґрунтовують значення латинської мови як основи професійної термінології та інструменту міжнародної наукової комунікації, аналізують когнітивні переваги вивчення латини для формування термінологічної компетентності, досліджують методичні аспекти викладання професійної латини у закладах вищої освіти. Однак ці дослідження не враховують специфіку технічних професій, зокрема реставраційної справи, де латина потрібна не лише для термінології, але й для роботи з історичними текстами про мистецькі технології.

Проаналізувавши наукову літературу, можна стверджувати, що комплексні дослідження ролі латинської мови саме у підготовці реставраторів творів мистецтва відсутні, хоча окремі аспекти цієї проблеми коротко згадуються у різних галузях знань. Існуючі напрацювання (термінологічні словники, видання історичних текстів, епіграфічні дослідження) не об'єднані в цілісну концепцію викладання латини для реставраторів. Таким чином, існує певний науковий фундамент, який створює передумови для дослідження, але не розкриває проблему повністю, залишаючи простір для комплексного аналізу ролі латинської мови у професійній підготовці майбутніх реставраторів творів мистецтва.

Метою дослідження є визначити роль латинської мови у формуванні професійної компетентності майбутніх реставраторів творів мистецтва та обґрунтувати необхідність її включення до освітніх програм підготовки фахівців.

Постановка завдання. Для досягнення поставленої мети необхідно виявити та класифікувати

сфери професійної діяльності реставратора, де необхідне володіння латинською мовою; проаналізувати стан викладання латинської мови у вітчизняних закладах вищої освіти, що готують реставраторів; дослідити досвід європейських реставраційних шкіл щодо інтеграції латини в освітній процес; визначити мінімальний необхідний обсяг латиномовної підготовки для забезпечення професійної компетентності реставратора та розробити рекомендації щодо змісту курсу латинської мови для студентів реставраційних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу. Реставрація творів мистецтва – це міждисциплінарна діяльність, яка поєднує мистецтвознавство, хімію, фізику та історію культури. Професійна діяльність реставратора творів мистецтва є багатоаспектною і безпосередньо пов'язана не лише з практичними роботами по консервації та реставрації, але й з дослідженнями, документуванням та професійним спілкуванням. Одним із ключових завдань підготовки фахівця є опанування термінології, що використовується в історичних документах, наукових публікаціях та під час міжнародної співпраці. Також латинська мова є основою більшості професійних термінів у мистецтвознавстві та реставрації, які часто використовуються у надписах на художніх творах, пам'ятниках та музейних експонатах.

Аналіз функціональних обов'язків реставратора дозволяє виділити чотири основні сфери, де володіння латинською мовою є професійно необхідним.

По-перше, це ідентифікація та документування матеріалів і технік. Реставратор повинен точно визначати та фіксувати матеріали, з яких виконано певний твір мистецтва, а міжнародна класифікація художніх матеріалів базується на латинській номенклатурі. Також у реставраційній документації, яка повинна відповідати міжнародним стандартам, використання точної латинської термінології є обов'язковим для уніфікації та можливості професійної комунікації.

По-друге, це робота з історичними джерелами про мистецькі технології. Автентичні відомості про давні техніки живопису, скульптури, прикладного мистецтва збереглися у латиномовних текстах, зокрема «Naturalis Historia» Плінія Старшого [10], яка містить унікальні описи стародавніх пігментів, їх походження та властивостей; «De architectura» Вітрувія [11], яка описує будівельні матеріали, приготування вапна, штукатурки, техніку фрескового живопису; середньовічні трактати «Mappaе Clavicula» (VIII-XII ст.) [8], «De Clarea» (XII ст.) [6], «De arte illuminandi» (XIV ст.) [5], які зберігають рецепти приготування барвників, процеси золо-

чення та виготовлення пергаменту. Реставратор, який працює з творами відповідної епохи, повинен мати доступ до цих джерел для розуміння автентичних технологій, які необхідно зберегти або відтворити. Залежність виключно від перекладів обмежує фахівця, оскільки технічна термінологія часто перекладається неточно або взагалі залишається без адекватних відповідників у сучасних мовах.

По-третє, це епіграфічна компетентність. Латинські написи на творах мистецтва несуть важливу інформацію для атрибуції, датування та розуміння змісту твору. Це можуть бути підписи художників (*fecit, pinxit, sculpsit* з ім'ям майстра), датування (*Anno Domini*, римські цифри), присвяти (*Deo Optimo Maximo, Votum fecit*), сакральні тексти, девізи та емблеми. Реставратор повинен уміти правильно прочитати напис, зрозуміти його зміст, визначити палеографічні особливості, які вказують на епоху створення, та документувати його без спотворень. Помилки у читанні або реставрації написів можуть призвести до втрати автентичності пам'ятки. Знання латини та основ епіграфіки дозволяє реставратору самостійно працювати з текстовими елементами твору без залучення додаткових консультантів.

І четвертою, не менш важливою сферою, можна виділити міжнародну професійну комунікацію. Реставраційна наука є міжнародною за своєю суттю. Стандарти документування, описи технологічних процесів, результати лабораторних досліджень часто оперують латинською термінологією. Документи провідних міжнародних організацій (ICOM-CC – International Council of Museums – Committee for Conservation, ECCO – European Confederation of Conservator-Restorers' Organisations, ІІС – International Institute for Conservation) використовують латинські терміни для позначення матеріалів і процесів. Участь у міжнародних проєктах, публікації з результатами досліджень, обмін досвідом вимагають володіння цією професійною мовою.

Таким чином, вивчення латинської мови є необхідною складовою професійної підготовки реставраторів, оскільки воно забезпечує розуміння історичного контексту, термінології та автентичних джерел, що стосуються об'єктів культурної спадщини. Однак, аналіз освітньо-професійних програм провідних українських закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку фахівців зі спеціальності 023 “Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація” виявляє критичну ситуацію з латиномовною підготовкою. У Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури (НАОМА, Київ) латинська мова відсутня як окрема

дисципліна. Елементи латинської термінології епізодично згадуються у курсах «Історія та технологія образотворчого мистецтва», «Хімія та технологія матеріалів», проте системного навчання не відбувається. У Львівській національній академії мистецтв (ЛНАМ) та Національному університеті «Львівська Політехніка» (НУ ЛП) латинська мова була представлена як вибіркова дисципліна обсягом 3 кредити ECTS (90 годин, з них 30 аудиторних). Курс мав загальноосвітній характер, орієнтований на граматику класичної латини, лише частково з професійною специфікою. За даними на 2022-2023 н. р., лише 23% студентів реставраційного відділення обирали цю дисципліну. На жаль, сьогодні курс вилучено з навчальних програм даних закладів вищої освіти. У Харківській державній академії дизайну і мистецтв (ХДАДМ) латинська мова не включена до навчального плану. У силабусі дисципліни «Реставрація станкового живопису» зазначено, що студент повинен знати основну латинську термінологію, проте механізм формування цього знання не визначений. Таким чином, можна констатувати, що латинська мова фактично відсутня у системі професійної підготовки українських реставраторів, що суперечить як міжнародним стандартам, так і об'єктивним професійним потребам.

На противагу вітчизняній практиці, провідні європейські заклади вищої реставраційної освіти приділяють значну увагу латиномовній підготовці. Один з найпрестижніших інститутів у галузі реставрації творів мистецтва та навчання реставраторів Istituto Centrale per il Restauro в Італії пропонує п'ятирічну програму підготовки реставраторів, яка включає обов'язковий курс «*Latina per restauratori*». Програма охоплює: базову граматику, читання фрагментів Плінія та Вітрувія, латинську термінологію матеріалів і технік, епіграфіку. Викладання здійснюється у професійно орієнтованому контексті з використанням автентичних реставраційних текстів.

З метою забезпечення якісної професійної підготовки фахівців у сфері реставрації творів мистецтва, курс латинської мови зустрічається також у навчальних програмах таких провідних європейських закладів, як Hochschule für Bildende Künste Dresden (Дрезден, Німеччина), Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie (Краків, Польща), Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu (Торунь, Польща). Спільними рисами європейського підходу є обов'язковий характер дисципліни, професійна орієнтація змісту, достатній обсяг, інтеграція з іншими професійними дисциплінами, наявність спеціалізованих підручників і матеріалів.

На основі аналізу міжнародного досвіду, специфіки професійної діяльності та обсягу латинської термінології, що має бути засвоєна, можна визначити мінімальний необхідний обсяг курсу латинської мови в підготовці фахівців у сфері реставрації творів мистецтва. Формування латиномовної компетентності майбутніх реставраторів має відбуватися на початкових курсах навчання (1-2 курс бакалаврату або 1 курс магістратури) через вивчення дисципліни «Латинська мова» обсягом 3-4 кредити ECTS (90-120 годин), з яких 40-50% аудиторних занять. Загалом курс не передбачатиме досягнення вільного володіння латиною, а орієнтуватиметься на формування професійної термінологічної компетентності та базових навичок читання технічних текстів зі словником. Мінімальний зміст повинен включати основи граматики (відмінювання іменників, прикметників, дієслівні форми), професійну термінологію (активне засвоєння 200-300 термінів), читання фрагментів історичних текстів (Плінієві описи пігментів, рецепти з середньовічних трактатів), епіграфіку та палеографію (читання написів, датування за палеографічними ознаками).

Висновки. Дослідження ролі латинської мови у професійній підготовці майбутніх реставраторів творів мистецтва дозволяє зробити такі висновки:

1. Володіння латинською мовою є необхідним компонентом професійної компетентності реставратора, оскільки забезпечує можливість роботи з міжнародною термінологією, історичними джерелами, епіграфічним матеріалом та участі в міжнародній професійній комунікації.

2. Латинська термінологія становить значну частину професійної лексики реставратора і охоплює велику кількість спеціалізованих термінів, систематизованих за тематичними групами.

3. Сучасний стан викладання латини у вітчизняних закладах вищої освіти, що готують реставраторів, не відповідає професійним потребам: дисципліна або відсутня, або має загальноосвітній характер без професійної специфіки.

4. Європейський досвід свідчить про ефективність включення латини як обов'язкової дисципліни з професійно орієнтованим змістом.

5. Оптимальний обсяг латиномовної підготовки для українських реставраторів повинен становити 90-120 годин (3-4 кредити ECTS) з фокусом на термінології, читанні технічних текстів та епіграфіці.

Впровадження латинської мови в освітні програми підготовки реставраторів підвищить якість фахової освіти та конкурентоспроможність випускників на міжнародному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Запара В. М. Значення і місце латинської мови у професійній підготовці майбутніх фахівців природничих наук. *Нові концепції викладання у світлі інноваційних досягнень сучасної науки* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 07 листопада 2020 р. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. С. 21-24
2. Магдюк О. В. Латинська мова у системі сучасної вищої освіти України. *Український психолого-педагогічний науковий збірник*. 2020. № 20. С.42-46.
3. Паласюк Г. Б., Ярема Н. М., Паласюк М. І. Загальноосвітнє значення латинської мови у професійній підготовці майбутніх медиків. *Медична освіта*. 2023. № 4. С. 150-156.
4. Borolis I.I., Roienko L.V., Redko S.P., Kulazhenko O.P. Latin and English in professional communication : the role of classical and global languages in modern terminology. *Закарпатські філологічні студії*. 2025. Вип. 41. Т. 1. Р. 87-91.
5. De Arte Illuminandi : The Technique of Manuscript Illumination translated from the Latin of Naples / Ed. by Daniel Varney Thompson Jr and George Heard Hamilton. Yale University Press, 1933. 67 p.
6. De Clarea. Manuale medievale di tecnica della miniatura / Ed. by Caffaro Adriano. ARCI, 2004. 104 p.
7. Ischenko V., Horbunova S., Kononenko O. Peculiarities of teaching Latin to students majoring in Philology : the experience of Poltava University of Economics and Trade. *Витоки педагогічної майстерності*. 2024. Вип. 33. Р. 112-116.
8. Mappae Clavicula : A Little Key to the World of Medieval Techniques / Ed. by C. S. Smith, J. G. Hawthorne. Transactions of the American Philosophical Society, 1974. 129 p.
9. Petrova K. The role of Latin in the professional development of future medical professionals in the system of higher education in Ukraine. *Zeszyty naukowe mans*. 2022, Nr. 88, P. 7-15.
10. Plinius S. C. Naturalis Historia / Ed. by K. Mayhoff. Leipzig : Teubner, 1906. 555 p.
11. Vitruvius M. P. De architectura libri decem / Ed. by V. Rose. Leipzig : Teubner, 1899. 317 p.

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 28.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025